

Recenzija naučne monografije „Ihtiološka raznolikost Buškog jezera“ autorice Denise Žujo Zekić

Rifat Škrijelj

Priložena monografija pod nazivom „Ihtiološka raznolikost Buškog jezera“ je prezentirana na 339 stranica B-5 formata kucanog teksta. Iznimno bogat, adekvatno inkorporiran i reprezentativan faktografski materijal čini: 80 slika, 35 dijagrama i 68 tabela. Literatura broji čak 217 bibliografskih jedinica.

Konstrukcija teksta jasno je uokvirena relevantnim odrednicama namjene buduće knjige, a ciljevi su realizirani detaljnom, opisnom i krajnje dosljednom elaboracijom obuhvaćenih područja. Struktura i organizacija obimnog teksta su na izuzetno korektnom nivou, od preglednosti poglavlja do preglednosti naslova potpoglavlja kroz sadržaj, font i numeraciju. Naslovi slika, tabela i dijagrama su precizni, a reference velikim dijelom navedene u tekstu. Monografija je „školski primjer“ kako se treba sve poredati, navesti i ništa ne izostaviti. Tako je autorica načinila detaljan predgovor, napravila popis svih tabela, slika i dijagrama. U rukopisu se nalazi i sažetak/summary, autoricina biografija, indeks pojmova te bogati prilozi o kojima će biti riječi u daljnjem tekstu.

Sadržaj obimnog rukopisa je prezentiran kroz nekoliko opsežnijih poglavlja (16): Uvod, Historijat ihtioloških istraživanja vodotoka Livanjskog i Duvanjskog polja, Položaj istraživnog ekosistema - HA Buško jezero, Periodični prikaz kvaliteta vodenog medija Buškog jezera, Florni elementi priobalne vegetacije i druge životne forme Buškog jezera, Prostorni i vremenski okvir istraživanja Buškog jezera, Ihtiofauna negdašnjeg „Buškog blata“ i vodotoka Livanjskog polja, Novije doba u analizi kvalitativnog sastava ihtipopulacije Buškog jezera, Kvantitativna struktura ribljih populacija Buškog jezera, Heterogenost ihtiofaune Buškog jezera, Uzrasni i spolni karakteri populacija endemskih vrsta Buškog jezera, Izmijenjeno stanje kvalitativnog sastava ihtiofaune Buškog jezera od njenog formiranja do danas, Dinamika odnosa autohtonih i alohtonih ribljih vrsta u Buškom jezeru, Ihtiofauna Buškog jezera, Diskusija prikazane problematike i Zaključna razmatranja.

Svako poglavlje obuhvata manji ili veći broj konzistentno povezanih i logičkim slijedom određenih odjeljaka s primjerenim brojem i naslovima preciziranih užih cjelina.

Uvodni dio se simbolično, argumentirano i usklađeno bavi pojmom biodiverziteta i njegovim značajem. Koncizno je sročeno sve ono što utječe na njegov gubitak, gdje je u fokusu svakako čovjek koji je na stalnom raskršću između svojih želja i mogućnosti, te u tom htjenju u konačnici i po sistemu negativne povratne sprege šteti samom sebi. Rezultati analize ihtiološke raznovrsnosti ovog značajnog vodenog ekosistema Bosne i Hercegovine čine ga tipičnim primjerom za navedeno.

Nakon veoma detaljnog, svrsishodnog, u daljnjem tekstu referentnog i korisnog pregleda svih dosadašnjih istraživanja, ne samo na Buškom jezeru nego i na širem području Livanjskog i Duvanjskog polja, autorica smjerno daje podatke o položaju i karakteristikama istraživnog ekosistema kroz hidrološki i hidrografske aspekt, geologiju šireg područja i klimatske prilike, praćene reprezentativnim kartama.

U narednim poglavljima autorica iznosi jedan sjajan osvrt na kvalitet same vode Buškog jezera kroz standardne biološke elemente kvaliteta (BEK): fizičko-hemijske parametre (kao prikaz trenutnog - periodičnog stanja), sastav zajednica fito- i zooplanktona i zoobentosa. Poseban akcenat uz posljedično i detaljniji prikaz je na diverzitetu i distribuciji flornih elemenata u vegetaciji priobalnog područja Buškog jezera, gdje je izveden zaključak o neophodnosti novijih i sveobuhvatnijih istraživanja na mnogim dijelovima Buškog jezera. U prilogima se nalaze i skenirani rezultati fizičko-hemijskih i mikrobioloških analiza iz 2018. godine, koje potpisuje Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine - Služba za zdravstvenu ekologiju.

Nakon faktografski potkrijepljene metodologije slijedi kratka analiza ihtiofaune prije formiranja Buškog jezera kao i vodotoka Livanjskog polja, što predstavlja logičan uvod za analizu podataka iz 2007/2008. godine na 10 lokaliteta s fokusom na kvalitativnu strukturu ribljih vrsta. Za iste uzorke je u narednom poglavlju prikazana kvantitativna struktura kroz apsolutne i relativne vrijednosti, kao i sezonska dinamika ihtipopulacija. Zbirna analiza - tabelarno, grafički i diskusijom izanalizirana - daje poseban pečat, uz jasan kritički osvrt negativnih aspekata rezultata.

Osim adekvatne statističke obrade rezultata (kroz indekse diverziteta i sličnosti), djelimično je analizirana i dinamika rasta populacije endemičnih ribljih vrsta kroz spolnu i dobnu strukturu, te dužinski prirast, gdje se zaključci sami nameću i adekvatno su potcrtani.

Niz vrijednih rezultata je uokviren u jednom stručnom kritičkom osvrtu i ukazivanju na probleme kroz poglavlja koja se odnose na izmijenjeno stanje kvalitativnog sastava ihtiofaune od njenog formiranja do danas i dinamiku odnosa autohtonih i alohtonih ribljih vrsta (brojčano i ihtiomasom). Tabelarno i grafički su prezentirani i statistički obrađeni i najnoviji podaci iz 2018/19. godine. Ovi rezultati su detaljnije potkrijepljeni objavljenim naučnim radovima koji se nalaze u poglavlju Prilozi, a u kojima je dr. Žujo Zekić prvi ili drugi autor.

Za sve registrirane riblje vrste u Buškom jezeru uz fotografije je dat i jedan oblik ključa za taksonomsku identifikaciju uz još neke važne podatke: taksonomsku pripadnost, IUCN status, uzroke ugroženosti, distribuciju i učestalost.

Svojevrsni rezime svih podataka i rezultata se nalazi u poglavlju 15, gdje je autorica iznijela jednu kvalitetnu diskusiju u pravom smislu te riječi, komparirajući rezultate s ranijim rezultatima, ali i s vlastitim za cijeli period istraživanja. Predikcija stanja ovog ekosistema je jasno istaknuta. Sumarni prikaz na kraju ovog poglavlja, za period od 1974. do 2019. godine je poseban doprinos ove monografije, gdje se jasno vidi struktura i dinamika ihtiopopulacija kroz ozbiljan vremenski period.

Zaključna razmatranja o ihtiološkoj raznolikosti, naročito u svrhu predviđanja, daju finalni smisao cijelom rukopisu, ne samo s naučnog i stručnog aspekta, nego i u kontekstu razmišljanja i projekcije stanja jednog ovako vrijednog ekosistema na šire i globalne okvire. U skladu s tim, citirao bih autoricu: „...minimum raznolikosti prirodnog okruženja je minimum zdravlja svakog čovjeka“.

Kako to i priliči kraju svakog kvalitetnog naučnog djela, tako i ovdje stoji poziv i istaknuta potreba za daljnjim i kontinuiranim istraživanjima našeg *bisera ljepote* - Buškog jezera.

Nesumnjivo je da će sam naslov knjige biti privlačan za širok dijapazon profila, jer lično nisam imao uvid u mnogo monografija ovog tipa, gdje se jedan, u ranijem periodu dosta zapostavljen a značajan ekosistem našao u ovakvoj vrsti fokusa, s mnogo vrijednih novih podataka i ne manje vrijednim ranijim podacima spojenim u jedno sjajno djelo. To umnogome olakšava buduća istraživanja, u svrhu prevashodno zaštite i unapređenja hidroakumulacije Buško jezero kao treće po veličini u Evropi i našeg važnog prirodnog resursa.

Budući da se radi o iznimno kompleksnoj, višespektnoj i multidisciplinarnoj sferi istraživanja, smatram da nije bilo jednostavno sve to složiti i poredati na način kako je to uspjela i učinila autorica. Osim toga, kroz cijelu monografiju se osjeti velika ljubav prema predmetu istraživanja i urađenom poslu, te dugi niz godina bavljenja ovom problematikom, što je nesumnjivo dalo poseban i možda i najznačajniji pečat samom djelu. U svakom retku se osjeti i to, kao i mnogo uloženog truda, vremena i zalaganja.

Svim „prirodnjacima“, ali i svakom čovjeku koji voli Bosnu i Hercegovinu i želi da je upozna, ovo djelo bi moralo biti zanimljivo. Svi predavači predmeta iz oblasti ihtiologije i zoologije, te oni koji imaju kurseve iz biodiverziteta, biomonitoringa i sl., bi mogli uvidjeti korist ove monografije i uvrstiti je u popis svoje obavezne ili dopunske literature u modulima. Monografija može biti korisna kao izvor i inspiracija za izradu magistarskih i doktorskih teza.

Dakle, nesumnjivo je i argumentirano je da će knjiga biti iznimno interesantna i korisna udžbenička literatura za širok dijapazon studija na fakultetima koji uključuju navedene nastavne programe i sadržaje, a zbog zanimljivosti problematike, aktuelnosti i načina na koji je napisana može biti privlačna i pristupačna i svima onima koji vole prirodu i respektiraju vlastito okruženje.